

ANKARA HAYVANAT BAHÇESİ

Dr. H. KUMERLOEVE

(Müze direktörü, Osnabrück)

Türkiyenin hali hazırda hayvanat bahçesi olarak gösterilebilecek yalnız bir tane müessesesi vardır. Her nekadar şurada burada hayvanlar muhafaza edilmekte ve bilhassa İzmirin sergi ve kültür parkında fazla sayıda hayvanlar beslenmekte ise de, buranın gerek idarî gerek bir hayvanat bahçesinden beklenen hususlar bakımından henüz maksattan çok uzak olduğu görülmektedir. Maalesef bu yüzden birbiri ardı sıra yakalanmış olan 3 Anadolu panter'inin kürkleri ve kafatasları kaybolmuştur.

Türkiyenin başkenti olan Ankaradaki hayvanat bahçesi, yukarıdaki hal ile mukayese edilirse ve aşağıdaki sebeplerden dolayı da insana memnuniyet verir. Burada senelerden beri ciddi bir şekilde ve tamamen muvaffakiyetli bir tarzda geniş tabakalarda hayvanlara karşı bir alâka uyandırmaya çalışıldığı ve tedricî bir şekilde büyük Avrupa hayvanat bahçeleri ile temasa geçilerek bu maksada ulaşmak ve noksanları tamamlamak üzere gayret sarf edildiği tesbit edilir. Bu olay çok şey ifade eder: eğer şimdiye kadar hayvanları ve bilhassa serbest yaşayan hayvanları tanımak, onlardan istifade etmek ve onları himaye etmek hususunda Şarkta çok az şey yapıldığı düşünülürse, bu hareketin ehemmiyeti daha fazla anlaşılır.

Büyük zorluklar ve başlangıcın bazı krizleri muvaffakiyetle atlatıldıktan ve hayvanat bahçesi Ankarada ve dolayısıyla Türkiyede sağlam bir mefhum haline geldikten sonra bahçenin o zamanki müessesisi ve direktörü NECDET PENÇE'nin ve onunla birlikte bahçenin açılmasına iştirâk eden belediye ve devlet müesseselerinin nikbinliğini ve bahçenin geliştirilmesindeki çalışmalarını şükranla anmak yerinde olur. Ümid ederiz ki bahçenin devamı hiç bir şekilde bir daha münakaşa edilmez ve bundan başka da bütün Şarkta bir nümune olarak devam eder.

Ankaranın hemen sınırında, sonradan meydana getirilmiş park

ve orman uzanır ki Türkiye Cumhuriyetinin ilk cümhur başkanının adına izafeten buraya Atatürk Orman Çiftliği adı verilmiştir. Takriben 10 dekar büyüklüğünde olan hayvanat bahçesi bu çiftliğin bir kısmını teşkil eder. Ankaranın merkezinden kalkan muntazam otobüslerle kısa zamanda oraya ulaşılabilir. Duhuliyesi 40 kuruş, çocuklar ve asker için de 15 kuruştur. 1940 senesinde parazitolog Dr. A. NEVZAT TÜZDİL tarafından hazırlanmış olan ve bol resimler ihtiva eden rehber, şimdiki halde senede sayıları 500 bini bulan ziyaretçilerin bahçedeki gezintilerini kolaylaştırır. Hali hazırda bahçede 33 kişi çalışmaktadır. Bir veteriner olan direktörden başka bir idare müfettişi, 30 da hayvan bakıcı ile yardımcıları vardır. 1951 senesinde N. PENÇE'nin çekilmesinden sonra bahçenin idaresini hayvan yetiştirme bransından ve pratikten gelme HAKİ ŞEMSETTİNOĞLU almıştır. Gördüğüme göre bu değişiklik bahçenin lehine olmuş kabul edilebilir.

Yirmi sene önce çok dar bir çerçeve içerisinde ve oldukça basit vasıtalarla açılmasına cüret edilen bahçenin o zamandan beri muvafakiyetli bir yolda nekadar ilerlediğini içerdeki tesisat ve hayvan muhteviyatı güzel bir şekilde göstermektedir. Hali hazırda burası Anadolu hayvanat bahçesi olarak yerli hayvanların yanında bir çok yabancı memleket hayvanlarının mümessillerini de ihtiva eden görülecek bir yerdir. Zamanla bu hayvan muhteviyatının fazlalaşacağına şüphe yoktur. Diğer taraftan burada Küçük Asya ve Yakın Şarkın mümkün olduğu kadar zengin bir hayvan topluluğunun (tabii hayvanat bahçesi bakımından mümkün olanların) toplanması da çok fazla arzu edilir. Anadolunun gelişmesi ve makineleşmesi ile ilgili olarak arazinin süratle değişmesi neticesinde bilhassa büyük hayvanların yaşama şartları da gittihçe tahdid edildiğinden bunlara ait koleksiyonların yapılması çok mühimdir. Diğer taraftan başka bir yerde de bahsettiğim gibi, Türkiyede çok yakın zamanda tabiatı koruma bölgelerinin tesisi lâzımdır. Bunlara ilâve olarak miktarı azalma tehlikesine maruz olan tür ve alt-türlerin devamı da, tecrübeli büyük hayvanat bahçeleri tarafından temin edilmelidir. Bu işlere ne kadar erken başlanırsa istikbal için o kadar faydalı olur.

Hayvanat bahçesinin tanzim tarzını gösteren küçük bir plan yapılırsa: evvelâ 10 bina görülür. Bunlardan 2 si yırtıcı hayvanlara (1940 ve 1952 de tesis edilmiş) 2 si kuşlara (1940, 1942), 2 si maymunlara (1940, 1953), 1 i fillere (1952), 1 i çift-tırnaklılara ait, 1 i akvarium ve terrarium, 1 i de 1945 de kurulan müzedir. Tabii bir de bahçe lokantası vardır. Bu binalara ilâve olarak deve kuşları, yabanî

ve evcil domuzlar, ayılar, vaşaklar vesaire için etrafı çevrilmiş ayrı ayrı ağıllar, bir çok köpek kulübeleri, tavşan ve kobay ahırları vesaire ile bir de su kuşlarına mahsus havuz mevcuttur. Hayvanların buldukları her ağıl, kafes vesaireye asılmış plâkalarda onların Türkte ve ilmî isimleri ile birlikte yaşayış ve yayılış tarzları hakkında da kısaca malûmat verilmiştir. Mevcut hayvanlar kısmen Anadoludan yakalanmış, kısmen de yabancı memleketlerden, Mısırdan (Gizeh hayvanat bahçesinden), Hindistan ve Avrupa hayvanat bahçelerinden (meselâ Sofyadan) satın alınmıştır. Filler binasında 3 dahilî ağıl vardır. Akvarium binası 20 tane balık (süs balıkları ve yerli balıklar) akvarium'u ile 8 terrarium ihtiva eder. 1955 senesinde Soğukkanlı hayvanlar için de yeni bir bina yapılması tasarlanmıştır.

Bahçede mevcut hayvanlar arasındaki yerli türlerden bazıları:

Pars (*Panthera pardus tulliana* Valenc.) 1.0, 1951 de Salihli civarından tuzakla yakalanmış; İzmirdeki Kültür Parkı da aynı bölgeden getirilen ikinci bir nümune 1953 de vurularak öldürülmüştür. (Kumerloeve, 1955).

Vaşak (*Felis lynx* subsp.) 0.1, Hakkâri vilâyetinden 1952.

Yabankedisi (*Felis silvestris* subsp.) 0.3, Tarsustan.

Boz ayı (*Ursus arctos syriacus* Hempr. u. Ehrenb.) 3.4, Kastamonu vilâyetinden.

Çakal (*Canis aureus* L.) 1.1, Tarsustan.

Kurt (*Canis lupus*) 4.6, Ankara vilâyetinden.

Bezoar keçisi (*Capra hircus aegagrus* Erxl.) ve evcil form'u olan Ankara keçisi (*C. h. angorensis*).

Geyik (*Cervus elaphus* subsp.) 2.1, Kastamonu ve Bolu vilâyetlerinden.

Karaca (*Capreolus capreolus* L.) 1.1, Kastamonu vilâyetinden.

Oklu kirpi (*Hystrix hirsutirostris aharonii* Müller, ELLERMAN/MORRISON-SCOTT'a göre *H. indica indica* Kerr) 1.1, Hatay ve Antalya vilâyetlerinden.

Firavun faresi (*Herpestes i. ichneumon* L.) 0.1, Adana civarından.

Muflon (*Ovis orientalis (ammon) anatolica* Valenc.) 1.0, Konya vilâyetinden. (Bak: M. RÖHRS: Zur Kenntnis von *Ovis ammon anatolica* (Valenciennes 1856, Zool. Anzeiger 154, 1/2, 1955).

Ceylân (*Gazella dorcas* subsp.) 2, 6, Gaziantep ve Urfa vilâyetlerinden.

Bundan başka bir ve iki hörküçlü develer, evcil ve yabancı do-

muzlar, tilkiler, porsuklar, ve ev ve ağaç sansarları, Ankara kedileri muhtelif köpek ırkları, karakul koyunları sincaplar v.s.. bulunur.

Yabancı menşeli memeli hayvanlardan bulunanlar şunlardır:

Panthera (felis) leo L. 2.1, Gizeh hayvanat bahçesinde yetişenlerden; 1.0, Sofya hayvanat bahçesinden.

Panthera tigris L. 0.1, bir dişi Hindistandan satın alınmak üzere-dir.

Panthera pardus L. 1.0, Pakistandan.

Elaphas maximus indicus G. Cuvier (Hint fili) 1.2,

Gazella dorcas L. 2.2, Mısırdan.

Antidorcas marsupialis 1.1, Gizeh hayvanat bahçesinden.

Papio hamadryas L. ve *P. porcarius*

Muhtelif *Macaca* ve *Cercopithecus* türleri vs...

Kuşlardan: meselâ,

Kaya kartalı (*Aquila chrysaetus*), Şah kartal (*Aquila heliaca*), Kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), Esmer akbaba (*Aegyptius monachus*) Akbaba (*Neophron percnopterus*), Puhu kuşu (*Bubo bubo*), çaylaklar, kerkenezler, yılan kartalı (*Circaetus gallicus*). Beyşehir gölünden Tepeli pelikan (*Pelecanus crispus*), leylekler, Telli Turna (*Anthropoides virgo*), Turna (*Grus grus*), Kuğu kuşu (*Cygnus olor*), Deve kuşu (1,1), Tavus kuşları. Sülünler, Kırmızı keklük (*Alectoris graeca*), güvercinler, papağanlar, bir çok küçük kuşlar; bunlardan başka hazlar; ördekler ve diğer su kuşları.

Reptil, Amfibi ve balıklardan burada ayrı ayrı bahsedilmeyecektir.

Görülüyor ki bahçede sevinmeğe değer bazı hayvanlar mevcut olmakla beraber bir çokları da eksiktir. H. ŞEMSETTİNOĞLU'ya göre eksiklerin bir kısmı yakında tamamlanacaktır. Fakat Ankara hayvanat bahçesinin bu gayretleri yanında esas gayesi Yakın Şark için tipik olan türleri toplamak ve onlardan damızlıklar yetiştirmek olmalıdır. Bu türler bilhassa şunlardır: *Ovis orientalis (ammon) anatolica* Valenc., *Capra hircus aegagrus* Erxl., *Gazella dorcas (saudiya Carr. a, Schwarz?)*, *Gazella gazella (gazella Pall.)*, *Rupicapra rupicapra (asiatica Lydd.)*, *Cervus elaphus (maral Gray?)*, *Panthera pardus tulliana* Valenc., *Felis lynx* subsp., *Felis silvestris* subsp., *Felis chaus* subsp., *Hyaena hyaena (syriaca Matschie)*, ihtimal *Vormela peregusna (syriaca Pocock?)*, *Genetta genetta* subsp., *Felis caracal (schmitzi Matschie)*, *Felis margarita* Loche, *Acinonyx jubatus* Schreb. *Procvia capensis syriaca* Schreb., *Capra ibex (nubiana F. Cuvier)*, *Gazella subgutturosa (subgutturosa Gùldenstaed)*. v.s... Yukarıda

zikredilen memelilerden başka kuşlardan da şunların bulundurulması sayanı arzudur: Birecik ve Fırat civarından Kelaylak (*Geronticus eremita*), Amik gölünden Kaz Karabatağı (*Anhinga rufa chantrei*), Tarsustan Kuzu kuşu (*Gypaetus barbatus*), Amik gölünden (*Porphyrio poliocephalus* Lath.) vs...

Son zamanlarda Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Japonyanın maruf hayvanat bahçelerinde bu tarz çalışmalara bilhassa ehemmiyet verilmektedir. Ankara hayvanat bahçesi de bu sahadaki gayretleri ile ilme, memleket bilgisine, tabiatın ve yabani hayvanların korunmasına yardım ederek vazifesini yaptığı gibi Yakın Şarka da iyi bir örnek vermiş olabilir.